

SERIES SCRIPTORIUM AUXILIARIUM COLLEGII
NAROVENSIS AD MAGISTRUM IUVENEM
I 2005

VÕÕRKEELEÕPPE MEETODID,
MÄNGUD JA HARJUTUSED

Tartu Ülikooli Narva Kolledž

Õppe-metoodiline materjal

**“Eesti keele kui teise
keele õpetamine
koolieelses
lasteasutuses:
võõrkeeleõppe
meetodid, mängud
ja harjutused”**

Narva
2005

Autorid Piret Kärtner, Lehte Tuuling, Lea Maiberg, Maibi Rikker, Elve Voltein

Võõrkeeleõppe meetodid, Narva, OÜ Sata, 2005.

Toimetanud Õie Vahar

Keeleline korrektur Maarja Hein

Retsenseerinud Ene Kulderknuup

Kaane kujundus Hedi Minlibajeva

Euroopa Liidu Phare 2003 programm "Eesti keele õpe ja eestikeelne õpe muukeelsele elanikkonnale"

Projekt "Eesti keele oskuse arendamine lasteaedades"

Projekti teostaja TÕ Narva Kolledž

Trükise ilmumist toetas:

EL PHARE Eesti keele õppe programm
EU PHARE Estonian Language Training Programme

Kõik trükiõigused kuuluvad Haridus- ja Teadusministeeriumile

Materjali väljaandmist on toetanud Euroopa Liit

NB! Tasuta tiraaž

ISBN 9985-9564-4-3

Tartu Ülikooli Narva Kolledž, 2005

Sissejuhatus

Eesti keele kui teise keele õpetamist koolieelses lasteasutuses alustatakse lapse 5. – 6. eluaastast. Selleks ajaks valdab laps emakeelt tasemel, mis võimaldab tal igapäevategevustes vabalt suhelda täiskasvanutega ning tema suhtlusoskus areneb ja suhtlusring laieneb koostöös eakaaslastega.

Lasteaia eesti keele õpetaja toetub lapse juba emakeeles omandatud suhtlusoskusele ja mõningasele keele õppimise kogemusele, mille laps lasteaias on saanud.

Eesti keele õpetaja alustab tööd oma rühma laste tundmaõppimisest. Otstarbekas on tutvuda laste keelelise arenguga nende emakeeles (artikulatsioon, grammatiline korrektsus, kõne ladusus ning esinemisjulgus). Teise keele eesmärgiseade, õpetuse sisu ja meetodika määramise huvides on kohtuda lastevanematega, mille tulemusena õpetaja saab ettekujutuse laste kokkupuutest eesti keelega: kas laps saab eesti keelest aru (ei saa aru, mõistab üksikute sõnade tähendust, saab aru etiketiväljenditest või teatud väljenditest kindlates suhtlussituatsioonides, mõistab kuulmise järgi eesti keelt piisvalt suhtlemaks tüüpilistes eakohastes suhtlussituatsioonides). Kas ja mil määral laps eesti keeles kõneleb: üksikud sõnad, üksikud väljendid, etiketifraasid, vestlusoskus eakohastes situatsioonides.

Tähtis on teave eesti keele kasutamisest perekonnas, eesti keelt kõnelevate sõpradega suhtlemisvõimaluse kohta.

Eelinformatsioon on vajalik õppetöö eesmärkide, sisu ja vormi täpsustamise huvides. Teise keele omandamisele koolieelses eas on iseloomulik teatud faaside läbimine. See on uue keele omandamise loomulik kulg, mille tundmine vabastab õpetaja liigsest muretsemisest, lastele ülejõu käivate nõudmiste esitamisest ja kiirustamisest.

Rahulik, lapsi julgustav, nende püüdlikkust tunnustav algus sisendab väikestesse keeleõppijatesse usku oma võimetesse ja toimetulekusse.

Uue keele omandamine algab üksikute sõnade lükkimisest emakeelses kõnesse. Samm-sammult nende sõnade arv suureneb, segakeelsus aga jätkub. Õpetaja ülesanne selles keeleomandamise faasis on last julgustada, tema kuulmis- ja kuulamisoskust arendada ja oma laimatu eesti keele näitel harjutada teda uuele keelele omaste häälikute, rütmide ja intonatsioonidega, maksimaalselt ära kasutades lapse kõneorganite paindlikkust ja looduse poolt antud matkimisoskust. Sellel perioodil kaebavad lapsed tihti, et nad ei saa aru. Õpetajaga ja kaaslastega suhtlemisel kasutavad tagasihoidlikumad oma emakeelt. Seda perioodi nimetatakse ka vaikivaks perioodiks, kus laps valmistub uues keeles rääkimiseks.

Koodivahetusfaasile järgneb terviklikkust taotlev holistiline faas. Tegevusi saatev ja reguleeriv eestikeelne kõne jõuab lapseni tervete fraasidena, mille üksikuid sõnu laps veel ei erista. Ta seostab tegevuse holofraasidega. Lause tähenduse saab laps tegevusest. Laps õpib keelt õpetaja ütlusi korrates ja temaga koos tegutsedes. Tihti ootavad lapsed tõlkimist. Tõlkimisega liialdamine nii siis, kui seda teeb õpetaja kui ka siis, kui seda teeb mõni sihtkeelt paremini valdav õpilane, ei õigusta end. Tõlkimine võtab lapselt ära tahtmise ise taibata, pingutada, hakkama saada ning raiskab väärtuslikku kõneharjutamise aega. Kõige kiiremini omandatakse keele mõistmine ja kasutamine rutiinsete tegevuste käigus, kus pidevalt päevast-päeva korratakse samu fraase (tulge siia, istuge, tõuske üles jne), saates neid ilmekate žestide ja miimikaga.

Keele loova kasutamise faasis suureneb järk-järgult laste iseseisvus ja uue keele kasutamise julgus. Kõnes esineb veel väga palju vigu, mis on täiesti loomulik. Õpetaja jälgib laste kõnet, selgitab välja tüüpilised vead ning kasutab veaohtrikke keelendeid võimalikult sageli, neid õigesti ja selgelt hääldades. Ka sel perioodil jätkub töö rutiinitegevuste toel keele omandamisega. Laste rääkima saamiseks, mis on kõige raskem, võetakse kasutusele ka muud olukorrad ja tegevused: laulmine, muinasjutude kuulamine, pantomiim ja draama, tähtpäevade tähistamine ja lasteaia territooriumi ja lasteaia ümbrusega tutvumine. Õuetegevused ja mängud (keele-, liikumis-, laua-, loovmäng jne), kodu ja perekonnaga seotud asjad (lemmikmänguasjad, koduloomad, pereliikmete sünnipäevad jms).

Lasteaia eesti keele õpetaja õpetab lastele uut keelt mitte kui õppeainet, vaid aitab neil eakohastes tegevustes omandada uut loomulikku eneseväljendusvormi, toetudes laste füsioloogilisele ja psühholoogilisele suhtlemisvajadusele teiste lastega ning hirmu puudumisele eksimise ees. Keele omandamist toetab rühmatoas loodud rikkalik ja võimalikult loomulik uue keeleainesega maksimaalselt kokkupuudet pakkuv keelekeskkond (sisustus, mängu- ja õppevahendid, eestikeelsed lasteraamatud, pildimaterjal, suur tähestik, pildi- ja sõnakaardid seintel, laste eestikeelne nimekiri – hea, kui laste endi kirjutatud jne). Selles keskkonnas seostatakse uue keele sõnavara ümbritseva füüsilise maailma objektidega ja inimeste tegevustega, omandatakse ja õpitakse keelt loovalt ja pingevabalt, keelenähtusi analüüsivalt ja emakeelt ning sihtkeelt võrdlemata. Eesti keele kui teise keele oskuse omandamine koolieelses eas nõuab lõpmatut kordamist, hästi sisustatud keelekeskkonna sihipärane ja leidlik kasutamine õpetaja poolt aitab vähendada mehaanilist drilli ja asendada seda ikka uute huvitavate töövõtete ja loovtegevustega keele õppimisel.

Suur tähtsus on õpetaja ja lastevahelisel suhtlemisel. Usalduslik, toetav, eneseusku sisendav suhtlusmanner tõhustab eesti keele omandamist. Lasteaia keeleõpetaja püüab igati vältida autoritaarsust halvas mõttes, kooliõpetajalikku hoiakut keeletegevuste läbiviimisel, laste kogu tegevuseks laua taha istuma panemist. Lähtudes tänapäevastest keele õppimise/õpetamise põhialustest, mis rõhutavad integreeritud, sisupõhist kommunikatiivset, funktsionaalset keeleõpet, tegutseb õpetaja koos lastega keeletegevustes ja muudes ettevõtmistes, on tähelepanelik ja siiralt huvitatud iga lapse keeleoskuse edenemisest. Ta oskab kaasata eesti keele õppe toetamisse teisi lasteasutuse töötajaid ja lapsevanemaid, reflekteerib oma tegevust ja täiendab pidevalt oma kutsemeisterlikkust.

Käesolev metoodiline materjal on mõeldud täienduseks Leelo Kingisepa ja Elle Sõrmuse metoodikavihikule „Ülevaade võõrkeeleõppe meetoditest“ (2000).

Materjali eesmärk on tutvustada metoodikavihikus esitatud meetoditele omaseid didaktilisi põhimõtteid ja töövõtteid, mida on võimalik kasutada eesti keele kui teise keele õpetamisel lasteaias.

Eesti keele õpetajate töö lasteaia tegevustes põhineb suurel määral nende oma kogemusel, kolleegidelt kuuldul, kursustel õpitul, raamatutest loetul, aga samuti ka mitmesugustel keele õpetamise ja õppimise teooriatel. Erinevate keeleõppe ja metoodikate tundmine annab keeleõpetajale võimaluse hinnata ning kontrollida nende sobivust õpetamistegevusse ja mitmekesistada oma töövõtete arsenalit.

Oleme valinud siin tutvustatavad meetodid, eeldades, et nende elemente on võimalik kasutada väikeste laste õpetamisel.

Tutvumine teise keele õpetamise meetoditega aitab õpetajal leida vastused küsimustele: miks? mida? kuidas õpetada?

Erinevad traditsioonilised ja tänapäevased metoodikad pakuvad mitmesuguseid viise ja võtteid, kuidas võõrkeelt tulemuslikumalt õpetada. Samuti aitavad sellele küsimusele vastuseid leida projekti raames valminud õppematerjalid õpetajate põhi- ja täienduskoolituseks.

Materjalid sisaldavad termineid, mille ühene mõistmine aitab materjalide sisusse paremini süveneda. Nende terminite definitsioonid leiab Leelo Kingisepa ja Elle Sõrmuse metoodikavihikust „Ülevaade võõrkeeleõppe meetoditest“ lk-lt 9.

Vaevalt on lasteaias võimalik üht või teist metoodikat puhtal kujul kasutada. Tõenäolisem on, et kasutatakse mitmesuguseid metoodilisi või ka kohandatud võtteid, mis pärinevad erinevatest metoodikatest.

SISUKORD

Audiolingvaalne meetod	6
Kommunikatiivne keeleõppemeetod	10
Loomulik meetod	15
- soovitavad mängud loomuliku meetodi kasutamisel	20
- matkimismängud	22
Ülesandepõhine meetod	24

Audiolingvaalne meetod

Ülesanne: lugege L. Kingisepa ja E. Sõrmuse raamatust “Ülevaade võõrkeeleõppe meetoditest” läbi lk-d 17–19 ja 52–53 .

Millele saab toetuda alles lasteaiaaegne, umbkeelne või väga napi eesti keele oskusega muukeelne laps, kui tal on vaja aru saada, mis talle eesti keeles öeldi. Või tal on endal midagi eesti keeles öelda? Küllap ta toetub ikka kuskil kuulnud eestikeelsele väljendile, mis toimus sarnases olukorras. Väljendile, mida õpetaja on sageli korranud ja mis on seetõttu mällu sööbinud. Siit lähtub ka õigustus audiolingvaalse meetodi kui väikelapsele sobiva õppeviisi kasutamiseks. Pole midagi halba selles, et laps esialgu ongi “papagoi”. Lapsed on loovad. Kui neil on piisavalt keelelist materjali mällu kogunud, hakkavad nad seda ka teistsugustes olukordades katsetama. Pealegi ei lähtu õpetaja võõrkeele õpetamisel kindlasti ainult ühest meetodist. Milliseid võimalusi pakub audiolingvaalne meetod väikelapse õpetamiseks?

Meetod on võrdlemisi mehaaniline: sõnad, väljendid ja lausemallid tuleb lihtsalt meelde jätta. See oleks väikelapsele igav. Õpetaja ülesanne on keele omandamine võimalikult mänguliseks muuta.

Kajamäng

Audiolingvaalse meetodi üks esimesi võtteid on kajamäng. See tugineb tähelepaneliku kuulamise oskusele. Õpetaja hääldab mingit sõna ja lapsed kordavad seda kajana võimalikult täpselt järele. Sama võtte harjutamiseks võib seda teha tutvumismänguna. Lapsed seisavad ringis, igaüks ütleb oma nime. Kui laps on oma nime öelnud, kordavad teised seda kajana üheskoos ja plaksutavad seejärel esinejale. Niiviisi harjub laps oma nime julgelt ja selgelt ütleva, sest muidu kuulevad teised seda valesti. Kõik lapsed harjutavad tähelepanelikku kuulamist, et nime õigesti kuulda ja ka korrektselt järele hääldada. Kui kajamäng on sellise võttega selgeks saadud, hääldab õpetaja mõnd tegevuse teemale vastavat eestikeelset sõna ja lepib lastega kokku, et kajamäng jätkub. Vahelduseks võib mängujuhi rolli täita mõni laps, kellel õpitavate sõnade hääldus väga hästi välja tuleb. Siis saab laps olla õpetaja rollis ja teised on tema kaja. Võimalus õpetajat mängida võib ärgitada lapsi püüdlikumalt hääldama. Kajamängu teine variant on selline, et lisaks järelehääldamisele plaksutatakse ka silpe. See loob täpsema ettekujutuse sõna pikkusest ja aitab üle saada esimese silbi lühikese vokaali venitamise ohust.

Järgmisel kajamängu astmel ütleb õpetaja ette sõnaühendeid või lühilauseid ning korratakse tuttavat toimingut. Õnnestunud kaja puhul peaks õpetaja lapsi kiitma, et positiivse tagasiside kaudu kinnistuks harjutus tervikuna. Kui lastel on kuulatud ja mällu kogunud juba mõnevõrra keelelist materjali, saab alustada dialoogide kuulamist ja jäljendamist.

Dialoogide jäljendamine

Õpetaja esitab (näpu)nukkudega lühikese dialoogi. Näiteks sellise:

Mare: Tere, Tiiu! Kas sa tuled minuga mängima?

Tiiu: Ma pean emalt luba küsima. (Käib vahepeal ära.)

Tiiu: Ema lubas.

Mare: Mul on uus nukk. Mängime sellega.

Õpetaja kordab dialoogi lausete kaupa ja õpilased jäljendavad teda (tegelikult on see juba tuttav kaja-

mäng!). Seda tehakse mitu korda. Vahelduseks võiks osa lapsi määrata Mareks ja osa Tiiuks – et nad veelgi tähelepanelikumalt jälgiksid ja kordaksid ainult oma tegelase teksti. Siis ütleb õpetaja ainult Tiiu teksti ja lapsed ütlevad Mare teksti, seejärel jälle vahetatakse: õpetaja ütleb Mare teksti ja lapsed Tiiu lauseid. Kui häälduses on ebatäpsusi, parandab õpetaja need kohe. Harjutatakse seni, kuni hääldus on täpne ja õige. Siis mängib õpetaja ainult nukkudega ja lapsed ütlevad teksti. Lõpuks esitavad kaks soovijat teksti ja õpetaja liigutab nukke. Kui esinejad soovivad, võivad nad ka ise nukkudega mängida, kuid hääldus, rütm ja intonatsioon peavad seejuures õiged olema. Vigade puhul parandab õpetaja neid kohe ja kordamine jätkub seni, kuni esitus õnnestub paljudel veatult ja ladusalt.

Seejärel esitab õpetaja sama dialoogi pisut muudetud kujul. Näiteks nii:

Mare: Tere, Tiiu! Kas sa tuled minuga õue?

Tiiu: Ma pean emalt luba küsima.

Tiiu: Ema ütles, et natukeseks võin.

Mare: Mul on uus jalgratas. Sõidame veidi.

Soovijad võivad esitada seda dialoogi või pakkuda ise veel mingeid võimalusi, kuidas sama dialoogimalli järgi võiks kasutada erinevaid sõnastusvõimalusi. Vähimgi improvisatsioon tekstiga julgustab keelekasutajat variante otsima ja annab võimaluse papagoistaatust ületada.

Dialooge võib korrata ka mängulise tegevuse, mh näiteks allkirjeldatud mängude käigus.

Mis kell on, härra Hunt?

Lapsed seisavad viirus ja mängivad jäneseid, käed rinnal. Nende vastas on üks laps, kes mängib hunti. Peetakse dialoogi.

Jäneseid: Mis kell on, härra Hunt?

Hunt: Kell on kaks. (Jäneseid hüppavad kaks hüpet hundi poole, loendades : üks, kaks, kolm.)

Jäneseid: Mis kell on, härra Hunt?

Hunt: Kell on viis. (Jäneseid hüppavad viis hüpet hundi poole, loendades: üks, kaks, kolm.)

Jäneseid: Mis kell on, härra Hunt?

Hunt: Kell on... LÕUNA! (Hunt püüab kinni nii palju jäneseid, kui suudab.)

Mäng kordub, kuni hunt on kinni püüdnud kõik peale ühe jänese. Sellest viimasest jäneseist saab uus hunt. Hunt saab oma teksti ka pisut varieerida, muutes kellaaega ja lõuna asemel võib olla *hommikusöök* või *õhtusöök*.

Väike Miis

See on arvude ja loendamise harjutamise mäng.

A. Üks, kaks, kolm, neli, viis, (Loendatakse sõrmi.)

kus on meie väike Miis? (Matkitakse sõrmedega kiisu kõndimist.)

Ei ole siin, ei ole seal, (Laiutatakse käsi ja tehakse kerepöördeid paremale ja vasakule.)

vist on hiirejahi peal. (Vasak käsi on rusikas, nimetissõrm sirutatud, parema käega haaratakse sõrmest.)

B. Lapsed istuvad või seisavad ringis. Mängujuht osutab lastele ja loeb luuletust, viies laps on kass või hiir. Märanguande peale jookseb hiir ümber ringi oma kohale tagasi. Kui kass ta kinni püüab, läheb ta mängust välja ja kass on uus mängujuht.

Üks, kaks, kolm, neli, viis,
sina oled hiir!

Üks, kaks, kolm, neli, viis,
sina oled Miis!

Püüa hiir kinni, Miis!

Audiolingvaalset meetodit saab kasutada mänguliste kuulamis- ja hääldusharjutuste puhul.

Mängulised kuulamis- ja hääldusharjutused

Õpetaja esitab kuulamisharjutusena ja liigutusi kaasa tehes järgmise teksti.

*Kassid läksid kalale
ikka jalalt jalale,
pita-päta, pita-päta
läbi rohu, pita-päta.*

Seejärel tehakse liigutusi (kassilik edasisammumine) koos ja õpetaja ütleb iga rea üksikult, andes lastele võimaluse seda järele hääldada. Kui tekib hääldusraskusi, parandatakse need kohe. Harjutust tehakse seni, kuni kõigil jäljendamine õnnestub.

Mõnevõrra keerulisema liikumisega on see kuulamis-hääldusharjutus:

<i>Hipa-hipp ja hopa-hoo!</i>	(Seistakse paigal – tähelepanuasend.)
<i>Ees on oja, kõrval soo.</i>	(Näidatakse kätega ette ja kõrvale.)
<i>Ringi minna palju maad,</i>	(Tehakse kätega suur ring enda ees.)
<i>kuidas ojast üle saad?</i>	(Laiutatakse käsi ja öeldakse imestunud tooniga.)

Tegevus hääldusharjutusega sama mis eelnenul: õpetaja näitab ja hääldab ette; järgmisel korral ütleb õpetaja ühe rea korraga ja lapsed jäljendavad teda. Harjutust korratakse niikaua, kuni kõik hääldavad õigesti ja tabavad ka küsilause õiget intonatsiooni.

Meie Muri

See on liikumismäng, kus lapsed seisavad ringis ja üks laps ringi keskel mängib koera. Teised loevad koos ja teevad kaasa liigutusi:

<i>Meie Muril uni hea,</i>	
<i>käppadele paneb pea.</i>	(“Koer” paneb pea käppadele.)
<i>Ärka, Muri, ole kraps!</i>	(Lapsed teevad ülesäratavaid liigutusi.)
<i>Püüa kinni mõni laps!</i>	(Lapsed jooksevad laiali, “Muri” püüab kellegi kinni.)

Kinnipüütu hakkab koera mängima, teised lapsed võtavad taas ringi ja alustavad uuesti lugemist.

Minu pere

See on mäng sõrmede liikuvuse arendamiseks, kuid sellega kaasneb teksti kordamine.

Mängujuht (õpetaja) loeb teksti ja demonstreerib sõrmede liigutusi. Lapsed pigistavad vasaku käe sõrmed rusikasse ja sirutavad neid (koos lugemisega) pöidlaalates:

*See sõrm on vanaisa,
see sõrm vanaema,
see sõrm on isa,
see ema,
aga see pisike on meie laps.*

Järgneva teksti saatel mängitakse teise käe sõrmedega:

*See sõrm tahab magada,
see sõrm üles tõusta,
see sõrm pesta,
see tahab süüa
ja see sõrm mängida.*

Kui lastel algul lugemine ei õnnestu, liigutatakse sõrmi õpetaja (mängujuhi) lugemise saatel, kuid hiljem peavad lapsed mõlema tegevusega korraga toime tulema.

Audiolingvaalse meetodi puhul arendatakse osaoskusi kindlas järjekorras: kuulamine, kõnelemine, lugemine ja kirjutamine. Lasteaias piirdatakse põhiliselt ainult kuulamise ja kõnelemisega, kuid sellele lisaks

võiks siiski näidata õpitavate sõnade kirja-pilti. See on samm edasi algul kirjeldatud kajamängus. Seintel võiksid olla õpitava sõnavara piltkaardid.

Kajamäng sõnakaardiga

Inimeste mäletüübid on erinevad: mõnel on parem nägemismälu, teisel parem kuulmismälu. Teise keele õppes ei soovitata häälikumeetodit lugema õpetamise algastmel, kuigi eesti keel on foneetiline keel. Häälikumeetod eeldab analüüsi ja sünteesi, milleks lasteaiaaegne veel valmis pole. Küll aga võib lapsele meelde jääda võõra keele sõna kirja-pilt täissõna meetodil. See tähendab, et kui ta järgmisel korral tuttavat sõna näeb, tunneb ta selle ära välise kuju järgi, mitte ei hakka tähthaaval kokku veerima.

Uuel tasemel kajamäng toimub nii: õpetaja ütleb sõna ja lapsed hääldavad seda kajana; õpetaja ütleb sõna veel kord ja näitab samas pildiga sõnakaarti – lapsed kordavad sõna nagu varem, kuid näevad samal ajal, kuidas seda sõna kirjutatakse. Tähelepanu pööratakse ikkagi sõna õigele hääldusele, kuid juurde näidatud kirja-pilt võib mõnele lapsele nii hästi mällu sööbida, et ta hiljem tunneb sõna ära ka vastupidi – kirja-pildi järgi – ja suudab meenutada selle hääldust. Sõna kirjutamise oskust ei peaks küll lasteaia eesmärgiks seadma.

Dialoogid sõnakaartidega

Audiolingvaalse meetodi kõige põhilisem võte on ikkagi dialoogide harjutamine. Seda tegevust võib aga vaheldusrikkamaks muuta, kui näidata kirja-pildis mõnda sõna dialoogist, eriti neid, mida on kasutatud lausemallides võimalik loovalt asendada. Dialoogide tegelased võiksid endiselt olla käpik- või näpunukud, osaliselt kostümeeritud lapsed või lihtsalt improviseeritud tegelased.

Mõmmi: Mida sa otsid?

Siil: Otsin viili.

Mõmmi: Mida sa viiliga teed?

Siil: Viilin okkad teravaks.

Mõmmi: Keda sa torgid?

Siil: Torgin pahad paremaks. (H. Mänd)

Dialoogi esitab algul õpetaja, hoides käes mängusiili ja -karu või nende pilti. Lisaks on olemas viili pildiga sõnakaart, viilimist kujutava pildiga sõnakaart ja pilt vihase ning rõõmsa näoga, millele on kirjutatud *pahad paremaks*. Teist korda esitab õpetaja dialoogi, näidates sobival kohal teisi sõnakaarte. Siis algab tavaline harjutamine audiolingvaalsel meetodil: õpetaja ütleb teksti repliikide haaval ja lapsed kordavad algul kõik koos, siis harjutavad pooled lastest siili ja pooled Mõmmi rolli. Vahelduseks loeb õpetaja kord üht, kord teist rolli ja lapsed vastavad talle, kuni kõigil on õige hääldus (*viili* 3. v, *viiliga* 2. v, *okkad* 3. v) ja küsilause intonatsioon selge. Siis võivad soovijad esitada dialoogi teistele lastele ja õpetaja näitab sobival kohal uuesti pildiga sõnakaarte. Seejärel lepitakse kokku, et dialoogis tuleb asendada sõnakaartidel esile toodud sõnad või väljendid. Siil otsib näiteks piima, sest tal on kõht tühi, aga ta võib otsida mis tahes kummalist asja – kui aga lapsel eestikeelne sõna meelde tuleb. Veelgi huvitavam on leitud, mida selle kummalise esemega teha saab. Mallilause struktuur säilib, sisu võib muutuda naljakaks. Aga õppimine võib vahel ka naljakas olla.

Audiolingvaalset meetodit kasutavad õppemängud

Mäng “Rong” on mõeldud numbrite kordamiseks ja meeldejätmiseks, kuid see sobib ka küsi- ja hüüdlause intonatsiooni harjutamiseks. Mängu tekst on selline:

Tsuhha-tsuhha sõidab rong. (Käed ees, lugemise rütmis surutakse sõrmi rusikasse ja aetakse harali.)

Mitu vagunit tal on?

Ära kuula teiste juttu! (Hoiatav sõrmevibutus lause intonatsiooni rõhutamiseks.)

Ütle ise, ütle ruttu! (Osutatakse ühele lapsele, kes ütleb arvu ja kõik näitavad nimetatud arvu sõrmi.)

Õpetaja näitab mängu jällegi algul ette, siis ütleb ridade kaupa ja lapsed jäljendavad nii hääldust, liigutusi kui ka intonatsiooni. Õppimise käigus korratakse pidevalt õigesti vale hääldust ja intonatsiooni, et need ei kinnistuks. Hea ja täpse häälduse eest kiidab õpetaja lapsi ohtralt, samuti õige arvu näppude näitamise eest.

Mäng “Täidan laeva” kordab kaasütlevat käänat. Sedagi mängu võib kohandada audiolingvaalsele meetodile sobivamaks. Kui laps on vastanud küsimusele *millega?* oma sõnaga, võib paluda ülejäänutel kuulnud sõna kohe kooris korrata. Tekib sama olukord kui tutvumismängus: sõna tuleb hääldada võimalikult valjusti ja selgelt, et kaaslased saaksid seda õigesti korrata. Vajadusel korrigeerib õpetaja sõna ütleva hääldust.

Kommunikatiivne keeleõppemeetod

Ülesanne: lugege L. Kingisepa ja E. Sõrmuse raamatust "Ülevaade võõrkeeleõppe meetoditest" läbi lk-d 32–34 ja 54–55.

Kommunikatiivne keeleõpetus (*Communicative Language Teaching*) hakkas laialdasemalt levima 1960. aastate lõpus Inglismaal. Selle meetodi põhikategoriateks on mõisted-arusaamad ja keelekasutusfunktsioonid. Kommunikatiivsel keeleõpetusel on mitmeid variante ja nimetusi, aga neid kõiki ühendab teooria, mis vaatleb keelt suhtlusaktina. Kommunikatiivse kompetentsuse teooria toetub seisukohale, et keelekasutajal on vaja teada just täpselt nii palju, et olla võimeline keelekeskkonnas suhtlema.

Krall, Sõrmus ja Toomsalu on oma raamatus „Kommunikatiivse keeleõppe lühikursus“ tutvustanud mitmete kommunikatiivse keeleõpetuse teoreetikute seisukohti.

1980. aastal pakkusid Canale ja Swain välja kommunikatiivse kompetentsuse neli dimensiooni: grammatiline, sotsiolingvistiline, diskursuse ja strateegiline kompetentsus (Krall, Sõrmus, Toomsalu 2003: 7–8).

Richards ja Rodgers iseloomustavad kommunikatiivse keeleõpetuse teoreetilisi lähtekohti järgmiselt:

- keel on süsteem tähenduse väljendamiseks;
- keele esmane funktsioon on suhtlemine;
- keelestruktuur peegeldab keele funktsionaalset ja kommunikatiivset kasutust;
- peale grammatiliste ja struktuurielementide on olulisteks keeleühikuteks keele funktsionaalsete ja kommunikatiivsete tähenduste kategooriad, mis ilmnevad diskursuse käigus (Krall, Sõrmus, Toomsalu 2003: 8).

1980ndad tõid keeleõpetusteooriasse mitmeid kommunikatiivse keeleõppe teisendusi:

- Savignon ja Krashen rõhutasid keele omandamise (*acquisition*) protsessi, vastandades seda keele õppimisele (*learning*);
- Johnson ja Littlewood ehtasid oma teooria oskuste omandamisele (Krall, Sõrmus, Toomsalu 2003: 8).

1990ndatel olid keeleõppes olulisel kohal suhtlusoskuse õpetamine ja õppimine ning õppijakeskne õpituatsioon. Rõhutati

- motivatsiooni;
- õppijate individuaalsuse arvestamist;
- erivajadustele kohandatud ja erinevatest eesmärkidest lähtuvate õppe-eesmärkide seadmist;
- õppeplaanide koostamise vajadust (Krall, Sõrmus, Toomsalu 2003: 8).

Laste keeleõppes on edukalt kasutatud üht kommunikatiivse keeleõppe uemat meetodite ja strateegiate kogumit, mida nimetatakse suhtlev-kogemuslikuks (*communicative-experiential*) õpetusviisiks. Keeleõppeprogrammi koostamise põhialuseks on suhtlev-kogemuslik, kultuuriline, keeleline ja üldarendav aspekt. Kogu keeleõpetus toimub aine- või kogemusvaldkondade kaudu. Õppetsüklite kaupa korrastatud materjal eeldab mingi praktilise ülesande lahendamist, teabe kogumist, süstematiseerimist ja esitamist. Traditsioonilised keeleõppeaspektid (grammatika) jäävad näiliselt tahaplaanile. (Krall, Sõrmus, Toomsalu 2003: 9)

Kommunikatiivse meetodi kasutamisel algab õppetöö kavandamine teemavalikust. Sisust lähtumine tähendab loomulikku kommunikatiivset lähenemist teise keele õppimisele, kus pearõhk on asetatud keelekasutusele ja tähenduse edasiandmisele, mitte keele struktuurile nagu traditsioonilises tõlke-grammatikapõhises meetodis. Keeleõpe toimub mõttekas tegevuses, mis peegeldab tegelikku elu. Sisust lähtuv õpetamine võimaldab omandada ja kasutada keelt tegeliku elu erinevates funktsioonides ning lapsele igapäeva-elust tuttavates olukordades. Nii võib sihtkeelt kasutada õppekäikudel, igapäevatoimingutes, õpi- ja mängukeskustes, õues mängides, aga ka suhtluses õpetaja, rühmakaaslaste ja sihtkeele emakeelena kõnelejatega (Rannut 2003: 59).

Teemasid tuleb käsitleda lastele eakohaselt ja huvipakkuvalt. Sõnavaravalikul on õpetajal soovitatav tugineda laste varasematele kogemustele. Valitud õpiülesannete ja -sisu funktsioon on:

- ergutada lapsi omavahel suhtlema;
- motiveerida õpitavat keelt kasutama kindlates reaalsetes olukordades;
- võimaldada kasutada olemasolevaid õpikogemusi ja luua uusi;
- rikastada laste teadmisi ja avardada silmaringi.

Arvestada tuleb sellega, et tutvustatav-õpetatav sõnavara oleks võimalikult tihedalt seotud reaalsete elusituatsioonidega. Pärast õpisisu valikut tuleb seada kindlad eesmärgid, millega laps peaks toime tulema pä-

rast teemaga kaasneva sõnavara tutvustamist ja harjutamist. Lõppeesmärgi saavutamiseks kavandatakse mitmesuguseid tegevusi lähtuvalt nii laste individuaalsetest kui ka kogu grupi vajadustest.

Nagu eespool mainitud, on teemavalikul ja kogu keeleõppeprogrammi koostamisel oluline lähtuda lisaks suhtlev-kogemuslikule aspektile veel kultuuriaspektist ning üldarendavast ja keelelisest aspektist. Kõik need komponendid lähenevad keelele erineva vaatenurga alt, rikastades ja täiendades teineteist. Kuna nende koostisosad osaliselt kattuvad, ei ole neid võimalik üksteisest lahutada ning tervikliku õppetsükli loomine kõiki aspekte silmas pidades ei ole raske.

Krall, Sõrmus ja Toomsalu on oma raamatus „Kommunikatiivse keeleõppe lühikursus“ iseloomustanud neid aspekte järgmiselt.

Kultuuriaspekt

Kultuuri õpetamine tähendab õppija viimist õpitava keele, praeguses kontekstis eesti keele sotsiokultuurilisse konteksti. Kultuuriaspekt peab midagi juurde andma ka õppija üldteadmistele, valmistades teda ette eluks ühiskonnas ning avardades tema kultuurilist silmaringi. Keeleõppe kaudu õpetatakse last mõistma ja hindama sihtkeele maa kultuuri. Kultuuriaspekti tuleb silmas pidada kõiki keeleõppe tegevusi planeerides, aga hea on kavandada ka selliseid tegevusi, kus kultuuril on pearõhk. Kultuuriaspekti lõimimisel õppeprogrammi tuleks

- 1) alustada väikestest asjadest;
- 2) koondada tähelepanu üksikisikule;
- 3) koondada tähelepanu kohalikule kogukonnale;
- 4) koondada tähelepanu olevikule.

Üldarendav aspekt

Oluline on laiendada laste üldteadmisi ja luua õppimiseks soodsad tingimused. Keeleõppeprotsessis saavad lapsed ühelt poolt teadmisi keele kohta üldiselt, teiselt poolt õpivad avaldama arvamust, tegema üldisusi, põhjendama jne. Üldarendav osa lülitatakse keeleõppeprogrammi kahel viisil:

1. iga teema käsitlemise algul aktiveeritakse, kinnistatakse ja isikustatakse laste varasemad teadmised ja kogemused; nii on võimalik nii õpetajal kui ka lastel endil teada saada, kui palju neil on juba selle valdkonna kohta teadmisi ja kogemusi, ning sellele toetudes kavandada edasist tegevust, et olemasolevat pagasit täiendada;
2. edasi on oluline pakkuda õppijale võimalusi kanda omandatud teadmised üle uutesse olukordadesse ja õppida neid seal kasutama.

Keeleline aspekt

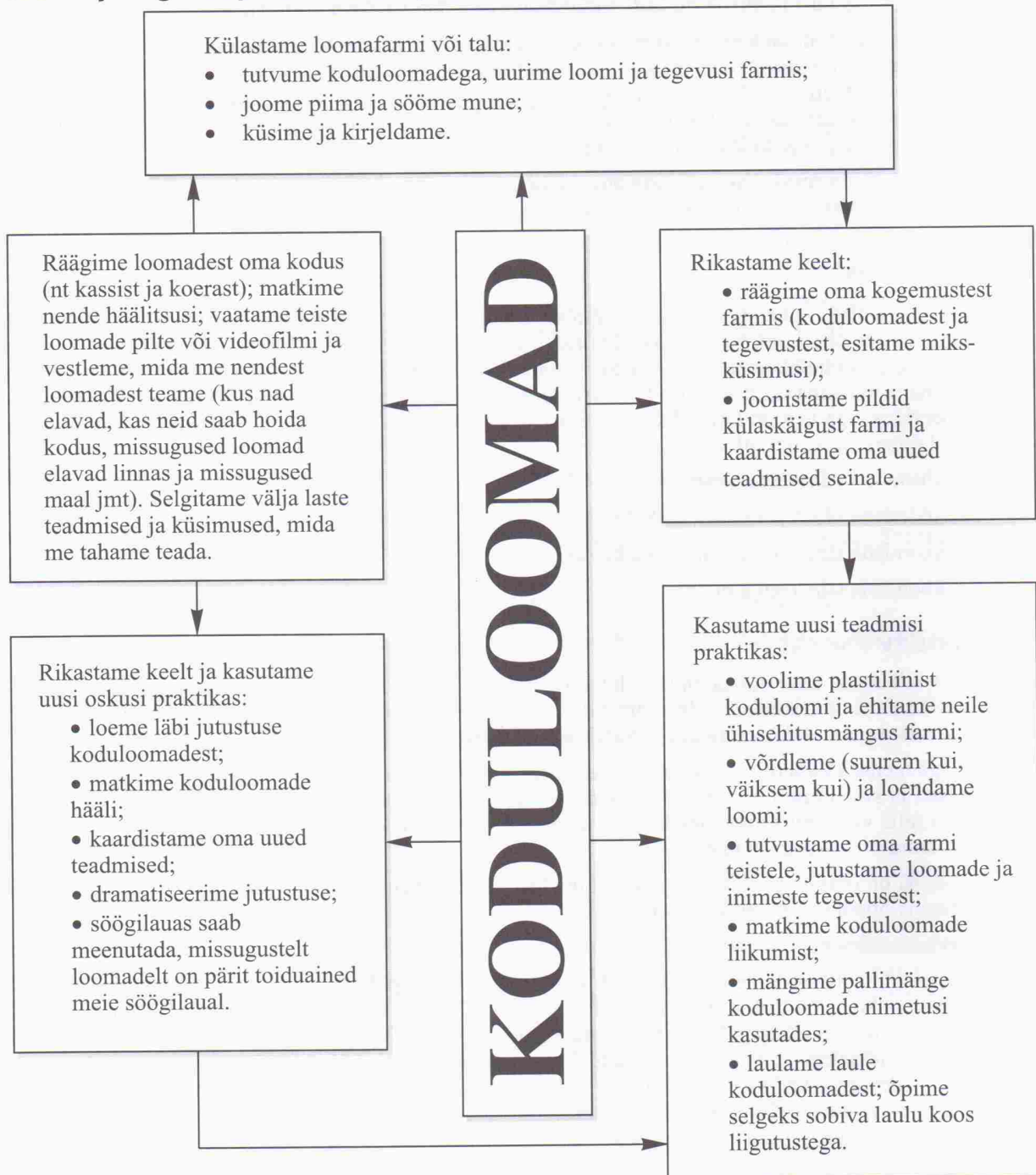
Keeleelementide edukas omandamine nõuab igas vanuses laste puhul kavandamist ja kindlat süsteemi, mis kindlustaks kõigi oluliste keeleelementide õppimise. Õpitava keelelise materjali saab alles siis paika panna, kui on kindlaks määratud ainestik, teema ja lõppeesmärk. Olgugi et kommunikatiivses keeleõppes pööratakse põhitähelepanu mõtteid ja vajadusi väljendava sõnumi edastamisele, ei tähenda see sugugi grammatika õpetamise kadumist, vaid pigem selle loomulikumat ja lõimitumat lülitamist programmi, arvestades õppija vajadusi (Krall, Sõrmus, Toomsalu 2003: 11–15).

Teema käsitlemisele eelneb laste olemasolevate teadmiste ja kogemuste kaardistamine. Teema valikul võiks lähtuda järgmisest skeemist:

- 1) Mida me juba teame?
- 2) Mida me tahame teada?
- 3) Mida me oleme õppinud?

Sissejuhatuses selgitatakse õpetaja ja laste vahelises vestluses välja kõik see, mida lapsed käsitletava teema kohta eesti keeles juba rääkida oskavad. Lapsed võiksid joonistada ka pilte sellest, millest nad õpetajaga vestlesid. Seejärel uuritakse teemakohaseid pilte, mänguasju ja loetakse jutukesi ning õpetaja stimuleerib oma küsimustega lapsi oma mõtteid avaldama. Küsimuste ja vastuste järgi saab õpetaja teada, mida lapsed veel ei tea ehk „Mida me tahame teada?“. Teema sissejuhatusel järgneb teemakäsitus sobivas kontekstis, lähtuvalt teemast kas õppekäigul või rühmaruumis. Sellele järgneb keele praktiseerimine teisi õppekava valdkondi lõimivates tegevustes (joonistamine, voolimine, mängimine, laulmine, liikumine, draama, uurimine ja avastamine, igapäevatoiminguid) ning keelelisele rikastamisele suunatud tegevused, milleks on näiteks jutukeste lugemine, video vaatamine, õpetaja ja laste vahelised vestlused, jutustamine jne. (Rannut 2003: 61–62)

Teema ja tegevusplaani näide. „Koduloomad“ (Rannut 2003: 61).

Oluline roll kommunikatiivse keeleõppe meetodi puhul on ka keeleõppe keskkonnal. Keelekeskkond luuakse nii suuliselt kui ka visuaalselt. Suulise keelekeskkonna loob õpetaja lastega erinevates õpi- ja mängusituatsioonides suheldes, neile kirjanduspalu ette lugedes, lauldes jne. Et suuline keelekeskkond toetaks lapse keeleõpet, on oluline, et laps saaks õpetaja kõnest aru.

Lastega suheldes peab õpetaja

- valdama sihtkeelt kõrgtasemel;
- kasutama grammatiliselt lihtsaid lauseid;
- kasutama lihtsat igapäevast sõnavara;
- rääkima asjadest, mis on tihedalt seotud õpituatsiooni ja käsitletava teemaga;
- rõhutama õpituatsioonis olulisi sõnu;
- kordama lapse öeldud lauseid;

- rääkima aeglasemalt;
- kasutama kehakeelt, miimikat jne.

Koolieelses eas laps õpib suures osas täiskasvanuid matkides. Õpetaja keelekasutus on seega lapsele keelellisem. Kui õpetaja väljendub emotsioonidevaeselt, on lapsel palju raskem aru saada talle võõraste sõnade tähendusest. Kui õpetaja võtab appi žestid, osutades nimetatud esemele või näidates tegevust ette, on lapsel palju kergem aimata sõnade tähendust. Oluline on ka sõnade selge ja aktsendita hääldus. Õpetaja keelekasutus peab seega olema loomulik ning kontekstiga tihedalt seotud. Ülle Rannut on oma raamatus „Mitteverbaalsed strateegiad ja keeleline rikastamine teise keele õppes“ välja toonud Searsi (1998) põhimõtted õpetaja keelekasutuse ja arusaadavuse tagamise osas.

- Räägi selgelt ja aeglaselt, kuid säilita seejuures loomulik kõneintonatsioon ja lausestruktuur (keele autentsus). Ära räägi kõvemini kui tavaliselt.
- Kasuta lühemaid ja grammatiliselt lihtsamaid lauseid.
- Kasuta käeviipeid, ettenäitamist, objektidele osutamist, mõistekaarte, pilte ja muid mitteverbaalseid vahendeid, et tähendust paremini edasi anda.
- Rõhuta nimisõnu ja verbe, sest need on lause tähenduse edasiandmisel kõige olulisemad. Tutvusta verbe imperatiivi kaudu, sest see moodustab verbi tüve.
- Korda esimestel nädalatel kindlates tegevustes samu käsklusi ja fraase, sest kontekstuaalselt esitatud holofraasid omandab õpilane kõige kergemini. Ära muuda keeleõpet sõnavara või käskluste drilliks.
- Anna õpilasele aega korralduste või küsimuste üle järele mõelda ja vastata.
- Kujunda selged rutiintegevused, mis korduvad tunnistundi ja päevast päeva (näiteks ühelt tegevuselt teisele suundumise märguanded, kord) ning seo need kindlate holofraasidega.
- Parafraaseeri vajaduse korral õpilase vigased laused, ära lase tal neid teiste ees korrata. (Rannut 2003: 38)

Visuaalset keelekeskkonda aitavad luua loovmänguvahendid, mitmesugused teemakohased esemed, pildimaterjal ja sõnasedelid. Pilte ja sõnasedeleid on soovitatav seintele panna juba varases eas keeleõppijate keeletegevusruumides ja ka rühmaruumis. Oluliselt aitavad rikastada visuaalset keelekeskkonda õppekäigud vastavalt käsitletavatele teemadele. Õppekäigu kavandamisel tuleb silmas pidada laste vanust ja aja- ja ruumipiirangut. Õppekäigust on kasu siis, kui laps saab pakutavast aru ja tal on piisavalt aega uut teavet vastu võtta ja kinnistada.

Erinevate teemade käsitlemisele eelneb laste olemasolevate teadmiste ja kogemuste väljaselgitamine. Hea on saadud teave visualiseerida mõistekaartidena ruumi seinal. Mõistekaartide koostamisel nooremas koolieelses eas lastega saab edukalt kasutada pildimaterjali ja kokkulepituid märke. Teema läbimisel lisanduvad mõistekaardile uued pildid, kokkuleppemärgid või sõnakaardid lähtuvalt läbitud ja omandatud materjalist. Teemakohased mänguasjad ja vahendid tuleb paigutada ruumis nii, et nad oleksid lastele nähtavad ja kättesaadavad, et ergutada laste mõtetegevust ja huvi uute sõnade vastu. Nähes mänguasja või eset, mille nimetust laps eesti keeles ei tea, saab ta seda õpetajalt küsida ja rikastada oma sõnavara.

Oluline on lapsi aktiveerida ja julgustada ise jutustama. Õpetaja saab toetada lapse jutu ülesehitust, esitades talle küsimusi ja andes teemakohast teavet. Ülle Rannut soovib õpetajal kasutada

- keelelise rikastamise strateegiaid, mis julgustavad lapsi jutustama:

- julgusta jutustamist struktureerimata olukordades (mängude ajal, sensorsetes ja loominguilistes tegevustes, õuemängudes ja igapäevatoimingutes) ning räägi last huvitavatest argiasjadest;
- kuula jutustamist hoolega (sinu ilme näidaku sinu huvi ja julgustagu last jätkama);
- lase lapsel vajaduse korral end emakeeles väljendada ja selgita sõnade tähendust vestluse jooksul (seejuures ei tohiks muuta jutustamist lapse õpetamiseks);
- ärgita vaiksemaid lapsi jutustama siis, kui mõni laps lõpetab oma jutu (*Kas sinuga on ka midagi sarnast juhtunud?*);
- julgusta lapsi oma lugusid jutustama, tehes omalt poolt sobiva sissejuhatus (Ma olen kindel, et sa tegid sel nädalavahetusel midagi huvitavat);

- kommenteeri lapse juttu, julgusta teda jätkama siira küsimuse või väite esitamisega;
- küsi nii, et laps saaks aru, mis on tema jutus segane või puudu;

- ja vestlusoskust arendavaid strateegiaid:

- vestle last huvitavatest argisündmustest;
- kasuta lapse küsimusi ja mõtteavaldusi, et temaga kontakti luua;
- näita üles huvi lapse jutustuse vastu;
- lase lapsel end vajaduse korral emakeeles väljendada;
- selgita vestluse käigus sõnade tähendust;
- kasuta lapse küsimusi, et aidata tal seoseid leida;
- esita suunavaid küsimusi, mis aitavad lapsel end paremini ja selgemalt väljendada;
- esita divergentseid küsimusi, mis stimuleerivad kriitilist ja loogilist mõtlemist ning rikastavad lapse väljendusoskust;
- paku lapsele sobivaid keelemudeleid, ära paranda vigu;
- laienda teemat ja suurenda laste arusaamist,
- räägi neile rohkem sellest, mis maailmas sünnib;
- võimalda sagedast suhtlust rühmakaaslastega (Rannut 2003: 65–66).

Keelt, olgu selleks siis emakeel või teine keel, ei saa omandada ilma sotsiaalse ja situatiivse kontekstita, sest just selle abil omandab laps lausestruktuuride ja sõnade tähenduse. Seetõttu on oluline, et teise keele arendamisel pakutaks lastele võimalusi suhelda ja kuulata keelt võimalikult erinevates kontekstides ja olukordades, arendades üldist keelelist pädevust teises keeles elutu sõnavara ja grammatikadrilli asemel. (Rannut 2004: 71) Paraku selgus aga Tallinnas, Kohtla-Järvel, Toilas ja Viljandis koolieelsetes lasteasutustes korraldatud uuringust, et eesti keele kui teise keele õpetamisel kasutatakse kommunikatiivset keeleõppemeetodit siiani teenimatult vähe (Rannut 2004: 63–87).

Kirjandus

L. Kingisepp, E. Sõrmus 2000. Ülevaade võõrkeeleõppe meetoditest. Tallinn: TEA.

I. Krall, E. Sõrmus, M. Toomsalu 2003. Kommunikatiivse keeleõppe lühikursus.

Ü. Rannut 2003. Mitteverbaalsed strateegiad ja keeleline rikastamine teise keele õppes. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Eesti keel: võõrkeelest teiseks keeleks 2004. Koost. M. Rannut. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Loomulik meetod

Ülesanne: lugege L. Kingisepa ja E. Sõrmuse raamatust “Ülevaade võõrkeeleeõppe meetoditest” läbi lk-d 34–36 ja 56–57.

Loomuliku meetodi puhul üritab õpetaja luua õpilastele loomuliku keelekeskkonna. Õpetaja kasutab põhiliselt õpitavat keelt, illustreerib seda mitmesuguse metoodilise materjaliga. Õpetaja ülesandeks on luua pingevaba ja meeldiv õpikeskkond, kus lapsed ei õpi keelt teadlikult nagu õppeainet, vaid püüavad väljendada oma mõtteid ja soove. Selleks, et õpilased läheksid õpetaja pakutavate ülesannetega kaasa, peavad need olema huvitavad ja elulised ning õpilastel peaks olema võimalik neist õpitut hiljem iseseisvalt kasutada. Suurt tähelepanu pööratakse sõnavara laiendamisele, eneseväljendusele ja õppija enesekindluse suurendamisele. Kuna õpikutel ei ole loomuliku meetodi puhul suurt rolli, siis on enamiku õppematerjalist õpetaja ise valmistanud. Huvipakkuvad ülesanded ja vajaduste tekitamine loovad aktiivse omandamise õhkkonna. Sõnade tähenduse ja käskluste sisu mõistmise kergendamiseks kasutatakse nii asju ja esemeid, pildimaterjali kui ka kehakeelt, miimikat, žeste ja konteksti järele aimamist. Väikeste laste õpetamiseks sobib loomulik meetod väga hästi, sest suheldakse mängu ja huvitava tegevuse käigus.

Laste mängud sünnivad neid ümbritsevast elust ja igapäevastest tegevusest. Täiskasvanute matkimine paneb aluse loovale ja sisukale mängule, mille eesmärk on midagi saavutada. Laste vaba mängu jälgimine aitab mõista nende eesmärke ja soove, millele toetudes on võimalik pakkuda igale lapsele sobivat ja vajalikku materjali.

Loomuliku meetodi kasutamisel saavad eesti keele õpetusele kaasa aidata ka rühmaõpetajad. Nad võivad rühmas kasutada paralleelselt eesti- ja venekeelseid väljendeid:

- *tere hommikust;*
- *palun istuge;*
- *tulge minu juurde;*
- *lähme käsi pesema;*
- *istuge lauda;*
- *head isu;*
- *pange riidesse;*
- *lähme õue;*
- *mida te soovite mängida;*
- *palun aita mind;*
- *kas see meeldib sulle;*
- *oi kui ilus;*
- *väga hea, oled tubli;*
- *kutsu oma vanemad edasi;*
- *kuulame juttu ja siis jääme magama.*

Õppetöö läbiviimisel rühmaruumis võib õpetaja kasutada laste vaba mängu, sellesse lülitudes (mitte juhtides ega suunates) ja tuues sisse paralleelseid eestikeelseid fraase ja seletusi.

Loomuliku meetodi puhul on eesti keele õppesse otstarbekas kaasata ka eesti keelt valdavaid juhtkonna töötajaid, õpetaja abisid ja muud lasteaija personali.

See annab võimaluse luua loomulikke kõneolukordi, näiteks võib keegi töötajatest tulla eesti keele tegevusse lastele midagi teatama, milleski kokku leppima, õpetaja saadab lapsed kelleltki midagi küsima, midagi paluma jne. Loomulikult on need asjad varem tegevuse teemaga seotud ja kokku lepitud.

Teades laste keeletaset võib õpetaja luua “loomuliku” situatsiooni loovmängu alustamiseks. Mida loomulikum see on, seda parem.

Näide.

Eesti keele õpetaja tuleb rühmaruumi uksele ja ütleb: „Tere lapsed, täna meil eesti keele tundi ei ole.“

Lapsed on imestunud ja küsivad: „Aga miks?“

Õpetaja: „Mul ei ole täna ühtegi asja kaasas. Mul ei ole pilte, mul ei ole mänguasju, mul ei ole magnetofoni ja pliiatseid ka ei ole.“

Lapsed tulevad õpetaja juurde ja ütlevad: „Teeme ikka tunni, meil on siin palju asju.“

Õpetaja siseneb ja läheb koos lastega mängunurka: „Aga ma ei tea, mida teha. Mida teie tahate mängida?“

Lapsed arutavad omavahel ja ütlevad siis: „Meie tahame kodu mängida. Tüdrukud on emad, poisid on isad ja lapsed.“

Õpetaja mõtleb natuke ja vastab: „Olgu, aga mina tahan ka mängida, mina olen laps.“

Lapsed on nõus ja hakkavad mängu korraldama, kuid õpetaja on väga jonnakas laps: „Petja, too mulle auto! Ei, mitte suur, see väike. Palun korrake kõik koos: „See on väike auto, auto on punane.“

„See pall segab mind. Darja, vii see siit ära! Oi, see pall on punane. Mulle ei meeldi see. Dima, palun arva, miks see mulle ei meeldi?“

„Ema, ma tahan süüa, ma tahan putru.“

Tüdrukud hakkavad putru keetma. Nad kutsuvad poisid appi. Poisid askeldavad toidunõudega, katavad lauda ja annavad tüdrukutele asju. Nad võtavad poti ja toiduaineid ning küsivad, kuidas need eesti keeles on. Õpetaja ütleb ja lapsed tegutsevad edasi. Mõni laps kordab pudru keetmisega seotud sõnu, mõni mitte, õpetaja ei sekku, ei palu korrata ega paranda.

„Emad“ panevad toiduained potti ja ise räägivad: „Keedan putru, siin on piim, siin on manna, see on pott. Lapsed, puder on valmis. Palun sööma! Head isu.“

Kõik söövad ja tänavad. Õpetaja sööb pudru ära ja tänab: „Aitäh, lapsed. See oli väga tore tund. Olete kõik head õpetajad. Head aega.“

Nii omandatakse võõrkeel suheldes. Õpetaja ergutab lapsi omandatud keeleoskust üha uutes olukordades kasutama.

Keele omandamine on individuaalne protsess. Lapsed erinevad nii keeleoskuse taseme, keele omandamise tempo kui ka temperamendi ja esinemisjulguse poolest.

- Materjali esitamisel ja harjutamisel ning lastele hinnangute andmisel tuleb arvestada iga lapse individuaalsust, muidu võib lapsel kaduda huvi ja motivatsioon. Hinnangud on positiivsed ning antud lapse tegevuse ja teiste lastega suhtlemisel kohta.
- Väikelastele keelt õpetades kasutame palju liikumismänge, laule ja tantse. Aktiivne liikumine ei tohi aga tegevust stiihiliseks muuta. Nii nagu lastel on tegutsemise reeglid kodus ja rühmaruumis, koostab eesti keele õpetaja koos lastega kindlad reeglid ka eesti keele tegevuseks. Neid ühiseid reegleid korraldatakse tihti, neist kinnipidamine on kõigile kohustuslik. Vaid siis on võimalik keeleõppes kasutada aktiivset liikumist. Reeglid võib leppemärkide abil kirjutada plakatile, mis ripub rühmaruumi seinal.
- Lasteaia keeletegevustes on keeleõpe valdavalt mänguline. See võimaldab keelt kasutada tegevustes ja loomulikes suhtlussituatsioonides ning tagada igale lapsele võimete kohane ja turvaline osalemine suhtlemises.
- Mängulise elemendi mitmekesistamine ja pidev muutmine aitab motivatsiooni alal hoida ja keelekasutust mitmekesistada.

Mida elamuslikum ja lähedasem on lapsele õpitav teema, seda paremini võtab ta selle vastu ja seda aktiivsemalt osaleb tegevuses.

Kõige tähtsam on lapse jaoks teema nimi, seepärast suhtume teema nimesse austusega ja hääldame seda selgelt ja õigesti. Siin aitavad kaasa mitmesugused tutvumis- ja teretusemängud, mis võimaldavad pöörata erilist tähelepanu igale lapsele.

Teretamismäng

Mis su nimi on?

Teema: mina.

Eesmärk: nime küsimine, enda tutvustamine.

Lapsed moodustavad kaks ringi, sisemise ja välimise, näod teineteise poole pööratud. Vastamisi olevad lapsed kätlevad ja ütlevad oma nime. *Mis sinu nimi on? Tere! Minu nimi on Tanja.* Välimine ring jääb paigale, sisemine liigub märguande peale sammu võrra paremale.

Nimi on igas keeles ühesugune, eesti keele õpetaja saab võimaluse paluda lastel õpetada talle selgeks vene või muust rahvusest laste nimed. Kui rühmas on mõni laps, kes on väga vaikne ja arglik, ei ole vaja teda tagant sundida, piisab ka sellest, kui ta ulatab uuele sõbrale käe ja ütleb vaikselt oma nime. Keele-tegevuses on võimalik luua erinevaid tutvumissituatsioone, mille käigus lastel tuleb paluda mängukaaslasel end tutvustada.

Näiteks lapsed kohtusid mänguväljakul ja hakkasid koos ronima ja kiikuma – seda tehes ei pea lapsed üldse verbaalselt suhtlema. Siis tuleb ühe lapse ema ja küsib: „Peeter, kes su uus sõber on?“ Et emale vastata, peab laps küsima mängukaaslase nime.

See kleit sobib sulle.

Lastele tuttavad asjad, teema, mida nad hästi valdavad, on rõivad. Riidel on nende jaoks nii praktiline kui ka emotsionaalne tähendus. Kõik tahavad olla kenad ja soovivad, et neil oleks palju sõpru. Riidetest rääkides on võimalik tekitada palju positiivseid emotsioone. Tähelepanek: „Sul on täna roosa seelik. See on väga ilus ja sobib sulle hästi.“ Lapsed loevad sellest välja, et seeliku kandja on väga hea ja kena laps. Õpetame lapsi märkama kaaslaste riietust, välimust ja tunnustama seda.

Loomuliku meetodiga sobivad hästi kokku äraarvamismängud, mis selles eas lastele väga meeldivad.

„Imekotikesse“ võib panna tegevuse teemaga seotud esemeid, mida lapsed kompides püüavad ära tunda ja nimetada. Seejärel võetakse esemed kotist ükshaaval välja ja nimetatakse neid koos, et veenduda, kas kompijad need õigesti ära tundsid ja nimetasid.

Tähelepanuvõime ja reageerimisoskuse arendamiseks võib kiiresti näidata piltkaarte või esemeid, mida laps peaks nimetama (*Kes see oli? Mis see oli?*).

Arvõnade kordamise ja nägemismälu arendamise eesmärgil võib lasta lastel vaadata paar minutit pilti, millel on kujutatud erineval hulgal asju ja esemeid. Seejärel pööratakse pilt näoga seina poole ja palutakse lastel öelda, mis oli sellel pildil ja mitu neid asju oli. Selliste mängliste harjutuste täitmisel on sihtkeel lapsele õppimise ja ülesande täitmise vahend, mitte objekt.

Värvimäng

Vaibal või mängunurgas istudes osutab õpetaja näiteks sinisele värvusele oma riidel ja ütleb: „See on sinine.“ Seejärel otsivad lapsed ka oma riidelt sinist värvi. Kui laps on selle leidnud, kordab ta õpetaja sõnu: „See on sinine“. Järgnevad teised värvused. Samal viisil on hea tutvuda riietusesemetega. Näiteks öeldes: „Need on pikad püksid. Kellel on veel pikad püksid jalas?“ Alguses vastavad lapsed ühesõnaliselt: „Minul.“ Hiljem ütleb õpetaja oma riietusele osutades: „Mul on täna seljas seelik. Mis sinul täna seljas on?“ Lapsed vastavad oma keeleteadmistest lähtuvalt ja võivad öelda: „Mul on täna seelik“ või „Minul on püksid“.

Edasi võib paluda lastel leida ja nimetada siniseid asju ja esemeid rühmatoas, koridoris, mänguväljakul jne.

Loomuliku meetodi puhul ongi oluline see, et lapsele jääb valikuvabadus: kui mingis olukorras on võimalik valida, siis laps tavaliselt ka teeb seda. Kõnearendusteemasid ja suhtlussituatsioone kasutades saab õppeprotsessi muuta võimalikult elulähedaseks. Värvipliiatseid karpi pannes võib vaadata, kas kõik pliiaatsid on olemas ja mis värvi need on. Siis tunneb õpetaja huvi, kas neid värve on veel kuskil: „See on kollane pliiaats. Vaadake, minu pluus on ka kollane.“ Lapsed nimetavad neid fraase järjest ja tekib loomulik kõneolukord.

Mis ma selga panen? (Mis ma pähe panen? Mis ma jalga panen?)

Teema: riided, jalanõud, ilm.

Eesmärk: riietusesemete nimetuste kinnistamine ja ilmale vastavate riietusesemete valik, riidessepanekut suunavate korralduste andmise oskuse arendamine.

Õpetaja kirjeldab ilma ja näitab aastaajale vastavaid pilte. Seejärel jaotatakse soovidest lähtuvalt rollid. Näiteks öde ütleb väikevennale: „Me hakkame õue minema.“ Vennake küsib: „Mis ma selga panen?“ Öde õpetab: „Pane jope selga...“ Riidetatakse nukku.

Kordamiseks ja olemasoleva keelematerjali rakendamiseks võib kasutada fantaasiat arendavaid ja ergutavaid mängu. Nendes mängudes peavad lapsed olema tähelepanelikud ja kiiresti reageerima. Samas tuleb neil rakendada oma kujutlusvõimet ja tegutseda pigem intuiitiivselt kui ratsionaalselt.

Kohalik raadio

Teema: riided, jalanõud, värvused, isikuandmed.

Eesmärk: aru saada riiduse kirjeldusest, õppida ütleva oma nime, vanuse ja aadressi ütleva õpetamine.

Lapsed istuvad poolkaares, nii et näevad üksteist hästi. Õpetaja keerab lastele selja ja teadustab: „Tähelepanu! Kadunud on üks väike poiss. Tal on seljas sinine pluus, jalas rohelised püksid ja pruunid sandaalid.“ Otsitav laps tõuseb püsti, tuleb õpetaja juurde, ütleb oma nime, vanuse ja aadressi.

Laste maailmas on kehakeel eriti tähtsal kohal, nad tunnetavad otsekohe meeleolumuutusi ja reageerivad neile. Kuna inimese meeleolu mõjutavad erinevad tegurid, ei tea me tihti põhjust, kuid tunnetame, näeme ja aimame muutusi. Lapse empaatiavõime arendamiseks on soovitatav kasutada emotsioone väljendavaid tegevusi.

Kurb või rõõmus?

Teema: emotsioonid.

Eesmärk: emotsioone ja tundeid väljendavatest sõnadest arusaamine.

Õpetaja ütleb sõnu *jah* ja *ei* erineva intonatsiooni ja näoilmega: kurvalt, rõõmsalt, vihaselt, üllatunult ja ehmunud, paludes lapsi: „Arva ära, kas ma olen kurb, rõõmus, vihane....? Näita, kuidas sa oled kurb, vihane, rõõmus...“ Abiks on erinevaid näoilmeid kujutavad pildid.

Laste üks lemmiktegevusi on joonistamine, mida võib edukalt rakendada loova meetodi kasutamisel keeleõppes. Lapsed joonistavad hea meelega ja nende pildid sisaldavad neile tähtsaid esemeid, olendeid ja tundeid. Pildidel kujutatut nimetamine ja fraaside kasutamine on hea võimalus kinnistada ja laiendada õpitut sõnavara.

Üks võimalus on jutustuse järgi joonistamine (vanemad lapsed). Selleks, et lapsed ei keskenduks tegevusele liialt pikaks ajaks, võiks joonistada üksnes ühevärvilise pildi.

Head on töölehed, millel on juba olemas teatav taustjoonis, mida laps kuuldu põhjal täiendab (nooremad lapsed).

Tegevuste õpetamise juures on otstarbekas kuulamisele ja joonistamisele lisada ka füüsilise tegevuse imiteerimine, pantomiimide esitamine pildi põhjal.

Maja plaan

Teema: tagasõnade kasutamine ruumide kirjeldamisel.

Õpetaja joonistab tahvlile tegevust kommenteerides oma maja või korteri plaani ja tubadesse mööbli. Seejärel küsib õpetaja ühelt lapselt tema toa kohta küsimusi ja joonistab plaani. Lapsed võtavad paardesse. Üks neist hakkab teisele tema maja/korteri/toa kohta küsimusi esitama, püüdes samal ajal plaani joonistada.

Lõhn, maitse

Teema: omadussõnade kasutamine toitude ja toiduainete kirjeldamisel.

Eesmärk: oskus iseloomustada ja kirjeldada toiduaineid (värvus, maitse ja lõhn).

Maitstakse, nuusutatakse ja iseloomustatakse erinevaid toiduaineid, näiteks kohvipuru, tee, sidrun, suhkur, leib jne.

Ühiskonnas kehtivad moraaliprintsiibid on raam, millest väljudes tunnistab inimene end teistsuguseks. Märkimisväärne erinemine teistest nõuab suurt julgust ja tugevust. Positiivsed näited sellest on esilekerkinud andekad inimesed, kuid on ka neid, kes rikuvad neid nõudmisi iseenda kasu saamiseks. Lasteaias tutvustatakse lastele neid ühiselureegleid, mida on vaja väljaspool kodu suhtlemiseks. Toidunõude nimetusi õppides tekitatakse mängukohvikut külastades olukord, kus laps peab haarama kogu protsessi. Sama eesmärk on ka poemängudel, kus peale kasutatava sõnavara peab laps haarama kogu teda ümbritsevat olukorda.

Kohvik

Teema: söögid, joogid.

Eesmärk: õpetada kohvikus käitumist, kinnistada toitude nimetusi.

Vaja läheb menüüd, kuhu on kleebitud või joonistatud road, mida saab tellida. Rühma suurusest olenevalt moodustatakse laudkonnad. Ettekandja(d) võtab/võtavad tellimused: „Mida teile?“ Kliendid tellivad: „Palun üks supp ja jäätis!“ Millised esemed toidu pähe lauda viiakse, sõltub laste fantaasiast.

Poes

Teema: poes.

Eesmärk: õppida väljendama ostusoovi.

Mängijad istuvad toolidel. Igaühel on käes müüdava asja pilt. Ostja tuleb poodi ja ütleb, milliseid asju ta osta soovib. Mängija, kelle käes on vastav pilt, tõuseb püsti ja järgneb ostjale. Üks tool võetakse ära. Kui kõik soovitu on ostetud, hüüab ostja: „Kõik!“ ja kõik püüavad endale koha leida. Kes toolita jääb, on uus ostja.

Õige järjekord

Teema: erinevad teemad.

Eesmärk: õppida asju teemade järgi rühmitama.

Pildid on reas. Koos vaadatakse ja nimetatakse, mis on piltidel. Õpetaja ajab pildid segamini. Lapsed peavad rea taastama.

Mulle meeldib/maitseb ...

Teema: puuviljad, talverõõmud jm.

Eesmärk: arendada grupitööoskust (üldnimetuste tundmine, meeldivuse ja vastumeelsuse väljendamine).

1. Lapsed on paarides ja valivad kordamööda ühe pildi puuviljade, mänguasjade, lemmikloomade jm piltide seast ja peidavad selle selja taha. Õpetaja räägib: “Vova, arva ära, mis Leenale meeldib? (Kas sulle meeldib) hobune? Mulle ei meeldi / meeldib hobune.”

2. Lapsed jaotatakse 4–5-liikmelistesse rühmadesse, et nad mõtleksid välja nii palju mingi üldnimetuse alla kuuluvaid sõnu kui võimalik (näiteks puuvilju, mänguasju, talverõõmusid vm). Siis tuleb neil välja valida näiteks viis kõige meeldivamat. Kui keeleoskus lubab, tuleb teisele grupile oma valikut põhjendada.

Kaasa võetakse lemmikmänguasjad. Sarnaste mänguasjadega lapsed moodustavad rühma. Nad peavad arutama omavahel, miks just see mänguasi nii armas on. Seejärel põhjendab iga rühma esindaja selle eelistust. Näiteks nii: „Meile meeldib auto, sest teda saab sõidutada. Meile meeldib kaisuloom, sest ta on pehme ja armas.“

Soovitavad mängud loomuliku meetodi kasutamisel

Kes on kiirem

Teema: mänguasjad, arvud.

Eesmärk: arendada kiiret reageerimist, kinnistada mänguasjade nimetusi ja arvu mõistet.

Lapsed istuvad poolringis. Kahele lapsele antakse korv ja palutakse kokku korjata kindel hulk teatud liiki mänguasju.

Garaaž

Teema: transport.

Eesmärk: transpordivahendite kirjeldamine.

Õpetaja on garaažiülem. Lapsed tulevad garaažist oma sõidukit võtma. Iga juht peab ütleva, millist sõidukit ta soovib, kus sellega sõita saab ja milleks seda kasutatakse, ning kirjeldama sõiduriista. Sõiduki saab kätte ainult siis, kui laps oskab seda kõike. Kui juht ei oska õigesti oma autot kirjeldada, aitab teda garaažiülem.

Kaupluses

Luuakse kauplusemäguks sobiv keskkond. Laste ülesanne on leida kaup, uurida välja selle hind ja saada ema nõusolek meeldiva lelu vm ostmiseks.

Lähme poodi!

Teema: poes, liiklusvahendid.

Eesmärk: arendada kujutlusvõimet, kinnistada sõnavara (tarbeesemed, toiduained transpordivahendid).

Lepitakse kokku, missugusesse poodi ja millega minnakse, näiteks *Lähme tõukerattaga toidupoodi*. Lapsed imiteerivad minekut. Kui kohale jõutakse, loeb õpetaja kümnene ja igaüks peab mõtlema, mis kaup ta on. Laps kehastub kaubaks. Üks ostja käib ringi ja küsib: „Mis sa oled ja kui palju sa maksad?“ Siis minnakse mingi muu transpordivahendiga järgmisesse poodi.

Reporter

1. Reporter tuleb lasteaeda ja hakkab lapsi küsitlema: „Kui vana sa oled? Mida sa lasteaias teed? Kes su sõbrad on? Millised mänguasjad siin on?“ jne.
2. Reporter on turul. Lapsed on müüjad. Reporter küsib: „Mis teil müügil on? Missugused õunad teil on? (Suured, punased, magusad.)“
3. Ajakirjadest lõigatakse välja inimeste pilte. Igaüks saab ühe pildi ja kehastub kellekski. Reporter hakkab lapsi küsitlema: „Mis su/teie nimi on? Kus sa elad? Kellena sa töötad? Mida sulle meeldib teha?“ jne.

Telesaade

Vaja läheb mänguteleviisorit (näiteks pappkastist valmistatud). Televiisoris võivad lapsed

- esineda laulude või luuletustega;
- teha mitmesugustel teemadel intervjuusid (küsiteljaks on esialgu õpetaja, siis laps).

Helistamine

Algul teeb õpetaja näidisdialoogi, kasutades näiteks käpiknukke. Lapsed moodustavad paarid. Telefonina võib kasutada näiteks hüppenööri. Helistamissituatsioonid võivad olla erinevad:

- lapsel valutab kõrv ja ta helistab arstile;
- laps helistab sõbrale, et teda õue kutsuda;
- laps helistab vanaemale ja õnnitleb teda sünnipäeva puhul;
- laps helistab emale ja küsib, millal ema koju tuleb.

Haiged

Teema: kehaosad, arsti juures.

Eesmärk: kehaosade nimetuste kinnistamine, õpetada ütleva, kust valutab.

Laps matkib valu mingis kehaosas. Arst küsib: „Kas sul valutab kõht/pea/kõrvad?“

Haige vastab: „Ai, mul valutab kõrv.“

Lavastusmängud

Kasutada võib laua-, käpik-, või sõrmenukke, juur- ja puuviljanukke, rätinukke ja tahvelteatrit ning improviseeritud vahendeid, näiteks puupulkasid, plastiliini jms.

Nukumängud

Nukumängud on oma olemuselt lavastusmängud, mille aluseks on võetud igapäevatoimingud või argised suhtlussituatsioonid. Täiskasvanu mängib nukkude abil läbi igapäevaseid tegevusi ja olukordi, näiteks:

- riidessepanekut,
- söömist,
- pesemist,
- magamaminekut,
- arstikäiku,
- poeskäiku,
- juuksurikäiku,
- sünnipäeva jne.

Nukumängude sisu ja keelematerjal kajastub hiljem laste vabamängus.

Usalda mind

Eesmärk: koostööskuse arendamine.

Lastest moodustatakse paarid. Ühe paarilise silmad seotakse kinni. Juhid peavad looma või aitama oma hoolealustel lahendada erinevaid olukordi:

- esemete äratundmine kompimise teel;
- mingi eseme otsimise juhendamine: *Mine otse! Pööra paremale!*;
- takistustest mööda juhtimine;
- rühmakaaslaste äratundmine kompimise teel;
- torni kokkupanek.

Mõne aja pärast vahetatakse rollid. Pärast arutletakse toimunu üle suunavate küsimuste abil: „Kas sulle meeldis olla pime/juht? Kas sa usaldasid juhti? Kas oli raske olla juht?“ jne.

Valgusfoor

Teema: liiklus, värvused.

Eesmärk: tähelepanu arendamine, värvuste tundmine.

Õpetaja näitab ja nimetab vaheldumisi rohelist, kollast ja punast foorituld. Roheline – kõik kõnnivad või matkivad autosõitu, kollane – kükitavad, punane – seisavad liikumatult. Kui keegi eksib, tuleb unnates politseiauto ja rikkuja peab talle peo peale plaksu lüües trahvi maksma.

Ülekäigurada

Teema: liiklus.

Eesmärk: tutvustada liikluseeskirju.

Õpetaja märgib põrandale või suurele paberilehele sõidutee ja ülekäiguraja ning sõidutee mõlemale poolele kõnnitee. Lapsed jaotatakse jalakäijateks ja autojuhtideks. Autojuhid saavad endale mänguautod ning jalakäijad nukud. Õpetaja näitab ja seletab, millises suunas autod liiguvad ja kuidas jalakäijatel tuleb sõi-

duteed ületada. Eriteenistuste autod võivad matkida sireeni. Sõidukijuhtidel ja jalakäijatel tuleb nad siis läbi lasta. Jalakäijad ületavad mitu korda reeglite järgi tänavat. Osad vahetatakse.

Jänkude võimlemine

Luuletust lugedes tehakse liigutusi.

Vasakule, paremale,

Ette, taha painutus.

Käpad üles, käpad alla,

Hüpe üles, sirutus.

Matkimismängud

Loomad, linnud

Teema: loomad, linnud.

Eesmärk: loomade, lindude häälsusi ja liikumisviise kirjeldavate sõnade õppimine.

Arutatakse läbi, kuidas keegi liigub ja häälitseb. Näiteks *konn hüppab, tigu roomab, kana kaagutab...* Õpetaja hüüab looma/linnu nime ja lapsed peavad nimetatu häält ja käitumist imiteerima. Siis küsib õpetaja: „Kes sa oled? Mida sa teed?“

Kes? Mis? Mida teeb?

Peezel

Teema: tegusõnad.

Eesmärk: jäljendamisoskuse arendamine, tegevuse kirjeldamine

Peezlimängu võib organiseerida mitmel moel:

- üks laps näitab teisele mingit tegevust, teine jäljendab teda ja ütleb, mida ta teeb (näiteks: *Liida joonistab. Mina joonistan ka*);
- üks paar tegutseb, teine jäljendab ja ütleb, mida nad teevad (näiteks: *hambaarst parandab hambaid, juuksur lõikab juukseid*);
- suur rühm tegutseb koos, näiteks *vaatavad teatrietendust, sõidavad rongis, tantsivad jne.*

Loomahälte matkimine

Teema: koduloomad.

Eesmärk: hääldamise arendamine, loomade ja nende häälsusi märkivate sõnade kinnistamine.

Koera hääl on selline: „Auh-auh-auh!“

Sea hääl on selline: „Röh-röh-röh!“

Kassi hääl on selline: „Näu-näu-näu!“

Linnu laul on selline: „Tii-tii-tii!“

Hiire hääl on selline: „Piiks-piiks-piiks!“

Lehma hääl on selline: „Muu-muu-muu!“

Lammas määgib nii: „Mää-mää-mää!“

Käelised tegevused

Sugupuu

Teema: pere, toidud, tegevused.

Eesmärk: peenmotoorika ja seostatud kõne arendamine.

Kleepida või joonistada sugupuu. Iga oksa otsa joonistada või kleepida pereliikme pilt. Selle juurde joonistada või kleepida ajakirjadest välja lõigatud pilte inimese hobidest, lemmiksöökidest jm. Töö valmi-

missee võib kaasata lapsevanemaid. Kui pilt on valmis, saab laps rääkida: „See on minu ema. Emale maitseb jäätis. Emale meeldib uisutada.“

Raamatu koostamine ühistööna

Teema: erinevad teemad.

Eesmärk: peenmotoorika ja seostatud kõne arendamine.

Raamatu võib koostada mis tahes teemal, näiteks koduloomadest, karust, riietusesemetest jne. Ka võib koostada raamatu mingi teema käsitlemise käigus või õpitu kinnistamiseks. Selleks läheb vaja paberit, joonistustarbeid, liimi, fotosid või ajakirjadest väljalõigatud pilte jms. Töö käik ja lastele antavad ülesanded tuleb õpetajal enne hoolega läbi mõelda. Raamatut võib teha ka käelises tegevuses. Keeletegevuses kõneldakse tehtust. Üks võimalus on teha raamat ekskursioonist, õppekäigust või ühisüritusest. Sel juhul võiks raamat sisaldada näiteks järgmisi lehekülgi:

- 1) kes läksid reisile/peole;
- 2) skeem või labürint selle kohta, kuhu ja kuidas mindi;
- 3) joonistused või pildid selle kohta, mida nähti ja tehti;
- 4) mis kõige rohkem meeldis;
- 5) kuidas koju jõuti.

Pildi värvimine ühistööna

Teema: erinevad teemad.

Eesmärk: õpetada pildiseeria järgi jutustama, arendada peenmotoorikat ja rühmatööoskust.

Lapsed jaotatakse rühmadesse selle järgi, millist pildiseeriasse kuuluvat pilti nad värvima hakkavad. Nad peavad omavahel kokku leppima, millist pildi osa keegi värvib. Õpetaja suunab neid sel ajal kasutama ees-tikeelseid sõnu ja väljendeid. Rühm koostab oma pildi kohta lauseid. Seejärel järjestatakse pildid ühise arutelu käigus. Iga rühma esindaja räägib oma pildist. Saadud jutu järgi võib teha ka lavastusmängu.

Lauamängu koostamine ühistööna

Teema: arv ja number, erinevad teemad (marjul, mets- ja koduloomad, kaupluses).

Eesmärk: arendada peenmotoorikat, loendamisoskust ja numbrite tundmist.

Valmistatakse näiteks täringumäng. Lasterühmadele jaotatakse suured paberilehed, kuhu on märgitud numbrirada. Võib lasta lastel ise valida, mida nad joonistavad, või anda konkreetseid ülesandeid, näiteks *Joonista number kolme juurde lambad, maasikad, saiad vm, number kümne juurde joonista kodu* jne. Mängu mängitakse väikestes rühmades.

Pusled

Teema: ilma- ja kaasaütlev käänne, mitmesugune sõnavara.

Eesmärk: kinnistada taju ja lõikamisoskust, arendada sõnavara.

1. Looma- ja lillepostkaardid vm on osadeks lõigatud ja eraldi ümbrikes. Lapsed võivad ka ise pilte tükki lõigata. Igale lapsele või lasterühmale jaotatakse postkaardipusled. Nad peavad need kokku panema ja nimetama, mis on pildil.

2. Anda igale lapsele üks tükk pildist ja nad peavad leidma puuduvad osad ning nende omanikega rühma moodustama

Kui pilt on kaheks osaks lõigatud, saab õpetada ilma- ja kaasaütleva käänne kasutamist (*õieta lill, varrega lill*).

Ülesandepõhine meetod

Lugege L. Kingisepa ja E. Sõrmuse raamatust „Ülevaade võõrkeeleõppe meetoditest“ läbi lk-d 39–41 ning täitke lüngad.

Kõigil meil on võõrkeeleõppega kogemusi – oleme ju kõik mõnda võõrkeelt õppinud. Osa meist on õppinud keelt koolis, ent ei julge seda tihtipeale või isegi mitte kunagi väljaspool klassi kasutada. Mõned meist on õppinud keelt kas naabrilastelt, teises riigis elades, raamatuid lugedes või filme vaadates. Me nopime võõrkeelseid sõnu ja väljendeid teleseriaalidest, kuulnud lauludest ja reklaamidest. Kogemus vormib meie arusaamu õpetamisest ja õppimisest. Kokkuvõttes võib öelda, et enamik meist nõustub järgmiste väidetega:

- õppijad ja õpetajad on erinevad ja nad õpivad ja õpetavad erinevalt;
- paljud inimesed omandavad keele ilma formaalse keeleõppeta;
- paljud inimesed ei omanda keelt õpetamisest hoolimata.

Ülesandepõhise keeleõppe puhul pööratakse tähelepanu kolmele keele omandamise põhitingimusele ja ühele soovitatavale tingimusele.

- 1) Kokkupuude rikka ja loomuliku suulise ja kirjaliku keelega, st õppijatel peab olema võimalus kuulda ja näha autentset keeleainest: kuulata õpetajaid, lindistatud spontaanseid monolooge ja dialooge ning lugeda selliseid tekste, mida nad võivad kohata ka väljaspool keeletundi.
- 2) Võimalus kasutada keelt oma vajaduste, mõtete, tunnete ja arusaamade väljendamiseks, näiteks esitada küsimusi ja küsimustele vastata, väljendada oma arvamust, rääkida endast jne.
- 3) Võimalus kuulata või lugeda ja aru saada teiste inimeste väljendatud mõtetest, tunnetest, korraldustest ning nõuannetest jpm.
- 4) Soov kasutada keelt, st olla motiveeritud keelt kasutama, tahta lugeda, kirjutada õpitavas keeles jne.

Soovitatav tingimus on formaalne keeleõpe, st võimalus õppida keelt keeletunnis lasteaias või koolis.

Mis on ülesanne?

Ülesanne on tegevus, mille puhul kasutatakse keelt suhtlemisvahendina mingi kindla tulemuse või eesmärgi saavutamiseks. Ülesanded peaksid olema motiveerivad ja arendama õppijate keelelisi oskusi ja vaimseid võimeid. Suuremal osal tunnis tehtavast ei ole kommunikatiivset eesmärki, ent seda oleks võimalik muuta kommunikatiivseks. Näiteks kui õpilased küsivad teineteiselt nime (mida nad niikuinii teavad), siis pole tegemist suhtlusülesandega, vaid harjutatakse lihtsalt teatud lausekonstruktsiooni (*Minu nimi on....*). Kui aga õppijatele anda tuntud inimeste pildid ja paluda neil kasutada küll sama küsimust, ent vastajal tuleb öelda enda nime asemel pildil oleva inimese nimi, siis muutub tegevus juba märksa sarnasemaks tavasuhtlusele, sest tegemist on teabelüngaga – küsitakse seetõttu, et ei teata vastust.

Ülesannete puhul ei ole niivõrd oluline vorm, kui võrd tähendus ning kaob vajadus kontrollida, kas õppijate moodustatud laused on keeleliselt korrektsed. Märksa olulisem on, et suhtluseesmärk saaks täidetud. Näiteks kui inimene, kelle emakeel on vene keel, küsib kaupluses *Palun kaks piim* ja müüja annab soovitu, siis on suhtluseesmärk täidetud keelelisest konarlikkusest hoolimata. Tähenduse domineerimine vormi üle aitab keelekasutajal üle saada valede vormide kasutamise hirmust (jätan pigem ütlemata, kui ütlen valesi), see omakorda annab lootust, et pikapeale omandab kasutaja ka õiged vormid.

Ülesannete liigid.

Ülesandepõhise meetodi puhul võib välja tuua kuus enam kasutatavat ülesannete liiki.

- 1) Loendite koostamine. Küsige vähemalt viielt lapselt, kas tal on õdesid, kas tal on vendi, kas tal on õde ja vend. Koostage loendid selle põhjal, kellel on ainult õde, kellel ainult vend, kellel on nii õde kui ka vend.
- 2) Järjestamine ja rühmitamine. Pange pliiatsid pikkuse järjekorras lauale ja laske lastel öelda, milline pliiats on kõige pikem, natuke lühem, veel lühem, kõige lühem jne. Laske lastel jagada toitvate pildid ühte ja jookide pildid teise virna. Nimetage, mis on jookide ja mis söökide virnas.
- 3) Võrdlemine (*Mille poolest erinevad ja sarnanevad need esemed?*).
- 4) Probleemide lahendamine (*Kui sulle tuleb sünnipäevale kümme last, mida neile pakud? Mida mängite?*).
- 5) Endast ja endaga seotud teemadel rääkimine (*Räägi oma perest, lemmikloomast, kodust jne*).
- 6) Loovülesanded: rollide täitmine kodu- ja poemängus, joonistamine ja oma pildist rääkimine jne.

Ülesandepõhist keeleõpet peetakse sobivaks nii laste kui ka täiskasvanute õpetamisel. Laste puhul sobib see seetõttu, et lapsed tunnevad end teise keele õppimise situatsioonis suhteliselt mugavalt ning hakkavad keelt kasutama juba siis, kui nad veel vigu teevad. Täiskasvanute puhul on väga oluline luua selline õpikeskkond, kus nad ei kardaks vigu teha ning püüaks keelt kasutada ka siis, kui nende keel ei ole veel laitmatu. Seda kõike saab ülesandepõhise keeleõppe puhul saavutada.

Lastele sobib ülesandepõhine meetod seetõttu, et neil on hea mälu ning nad on suutelised kuulnud-nähtud üsna väikese vaevaga reprodutseerima (mõnikord isegi korratava, näiteks rumalate sõnade tähendust mõistmata), neile meeldib jäljendada ja tegutseda. Nad on valmis samu asju korduvalt tegema – mängima samu mängu, laulma samu laule ja kuulama samu lugusid ilma tüdimustundeta. Nad on loomupäraselt uudishimulikud. Sellega tasuks arvestada keeleõppekeskkonna loomisel: klassis võiks olla nii pilte kui ka esemeid, mille asukohta ning valikut pidevalt muudetakse, et anda õppijatele võimalus küsida *Mis see on?* Lisaks sellele on õpetajal ainulaadne roll, sest ta on üks vähestest õpitava keele allikatest – inimene, kes tõepoolest *kasutab* õpitavat keelt. On üsna tõenäoline, et mõne lapse puhul eelneb keele kasutama hakkamisele pikem vaikne periood. Laps võib küll tuntud laule kaasa laulda või kuulnud sõnu korrata, kuid ei ütle iseseisvalt sõnu ega lauseid ning tahab rääkida emakeeles. Ka see on loomulik, et mõne õppija vaikne periood on pikem kui teistel, samamoodi nagu lapsed hakkavad rääkima oma emakeeltki erinevas vanuses. Ise küll rääkimata kuulavad/kuulevad nad keelt – nii kasvab nende sõnavara ja süveneb arusaamine õpitavast keelest ning nemadki hakkavad pikapeale esimesi keelekatsetusi tegema.

Laste õpetamisel võib kasutada kolme liiki ülesandeid.

1. Kuula ja tee kaasa-ülesanded. Selle liigi puhul ei produtseerita keelt üldse ning õpilased vaid näitavad tegevustega oma arusaamist keelest, st mitmesuguste mängude puhul teevad õpilased tegevusi imiteerivad liigutusi.

Kuula ja tee kaasa

Me istume paadis ja sõuame (istumine ja sõudmisliigutused). *Ilm on ilus ja päike paistab. Me ei ole väsinud ja sõuame kiiresti* (kiired sõudmisliigutused). *Päike paistab ja on väga palav* (higi pühkimine). *Me hakkame väsima ja sõuame aeglaselt* (aeglased sõudmisliigutused) ja *veel aeglasemalt* (veel aeglasemad sõudmisliigutused). *Kallas on veel kaugel* (käsi silmade kohal vaatamine). *Lõpuks jõuame randa ja tuleme paadist välja* (paadist välja tulemine). *Me oleme väga väsinud ja läheme jalgu lohistades koju* (jalgade lohistamine).

Mu mütsil on kolm nurka. *Mu mütsil on kolm nurka* (pea puudutamine, kolme sõrme näitamine ja küünarnuki puudutamine). *Kolmnurkne on mu müts* (kolme sõrme näitamine, küünarnuki puudutamine, pea puudutamine) ja *kui tal poleks kolm nurka* (kolme sõrme näitamine ja küünarnuki puudutamine), *siis poleks ta mu müts* (pea puudutamine).

2. Rühmitamisülesanded. Teise liigi puhul on keeleline aktiivsus suurem ning õppijad kasutavad üksikuid sõnu, väljendeid ja lauseid.

Kogumismängud

Õnnelikud perekonnad. Kasutatakse piltkaarte, kus kaartidele on joonistatud näiteks ühte liiki, aga erinevat värvi esemed (punane, sinine ja kollane pliiats, punane, sinine ja kollane auto, punane, sinine ja kollane pall jne). Pildid aetakse segamini ja iga laps peab võtma endale neli kaarti. Seejärel hakkavad nad teatud liiki asju koguma. Selleks tuleb üksteiselt vajalikku liiki asju paluda, näiteks *Kas sul on punane pall? Palun anna mulle punane pall!*

Sobitusülesanded

Õppijad peavad kokku sobitama mosaiikpilte ja valminud pilte kirjeldama.

Õppijad peavad kokku sobitama pildi 2–4 tükki ja ütlema, mis pildil on.

Milline pilt ei sobi ritta?

Õpetaja kinnitab seinale piltide read (3–5 pilti reas) ning õppijad peavad otsustama, missugune pilt ritta ei sobi.

Mälul põhinevad mängud

a) Õpetaja paneb lauale 5–10 eset, mille kohta lapsed sõna teavad, või pilti, millel kujutatut nad nimetada oskavad. Lapsed vaatavad esemeid/pilte mõne minuti, seejärel katab õpetaja need linaga ja lapsed peavad meelde tuletama, mis laual oli.

b) Õpetaja paneb lauale 5–10 eset, mille kohta lapsed sõna teavad, või pilti, millel kujutatut nad ni-

metada oskavad. Lapsed vaatavad esemeid/pilte mõne minuti ja sulevad silmad. Samal ajal võtab õpetaja laualt ühe eseme/pildi ning õppijad peavad meelde tuletama, mis algselt laual oli ja mis nüüd puudub.

3. Kirjeldamismängud. Äraarvamismängud. Seda liiki mängude puhul on laste keeleline aktiivsus suurim ning lastel tuleb kasutada neile juba tuttavaid sõnu ja lauseid.

(Lego)klotsimängud

a) Õppijad ehitavad (lego) klotsidest asju ning ütlevad, mida nad tegid, või lasevad teistel mõistatada.

b) Õppijad joonistavad asju ja lasevad teistel mõistatada, mis joonistati.

Õppijad valmistavad õpetaja juhendamisel mudeleid ja kirjeldavad neid seejärel.

Joonistamismängud. Lapsed joonistavad õpetaja juhiste järgi pildi ning püüavad tehtut kirjeldada.

Arva ära, millest ma mõtlen

Õpetaja ütleb, et peidab mõne väikese asja klassis mängult ära, lapsed peavad ära arvama, kus see on (*Nukk on laua all*), või küsima küsimusi (*Kas nukk on laua all?*) niikaua, kuni eseme asukoht kindlaks on tehtud.

Ka nende laste puhul, kes veel lugeda ei oska, võib kasutada selliseid mängu, kus nende ülesandeks on sobitada kokku sõna ja pilt. Kui õpetaja on seda piisav arv kordi juba ise ette teinud, siis on paljud lapsed suutelised seda tegevust jäljendama: nad on meelde jättnud lihtsalt sõna kui terviku kuju või loonud mingeid seoseid (näiteks sõnas *uss* meenutavad viimased tähed ussi kuju). Samuti oskavad lapsed ühe luuletuse või jutu korduva kuulamise järel mõnda sõna või väljendit korrata. Kui õpetaja on jutustanud paar korda lugu sajajalgsest (*Elas kord sajajalgne. Aga see sajajalgne ei olnud harilik sajajalgne, sest tal oli ainult kuus jalga. Üks jalg oli sinine, teine punane, kolmas roheline, neljas kollane, viies roosa ja kuues lilla.*) ning illustreerinud oma lugu värvilise pildiga ja osutanud neile värvidele, siis suudavad lapsed mõne aja pärast üksikuid sõnu ise öelda ning õigetele värvidele osutada. Selliste lugude koostamine ja pildikeste joonistamine peaks olema õpetajatele jõukohane.

Ülesanne

Koostage lühike jutuke ning joonistage seda illustreeriv pilt. Jutustage seda lugu teistele, nii nagu jutustaksite seda lastele.

Valige parim jutt.

Mõned näpunäited ülesandepõhise meetodi kasutamiseks.

- Kasutage sihtkeelt võimalikult palju. Juba püüete teie juttu mõista on lastele hea harjutus.
- Püüdke olemasolevaid keeleteadmisi ja oskusi maksimaalselt aktiveerida ning koostage eriilmelisi ülesandeid, millega õppija tuleks toime ühe ja sama keeleainese alusel.
- Ärge oodake imet. Keel on keeruline tervik ja seda omandatakse vähehaaval.
- Ärge keelustage laste emakeelt, eriti kui tegemist on ükskeelsete rühmadega, ent kiitke kõiki katsetusi, mida laps teeb sihtkeele kasutamisel.

Ülesanne

Pange 4–5-liikmelistes rühmades kirja 7–10 sõna, mis tahate lastele selgeks õpetada. Pakkuge välja 4–5 ülesannet, mille puhul lapsed neid sõnu kasutama peavad. Tehke ühisnimekirja kõikide pakutud ülesannetest.

Kasutatud allikad

L. Kingisepp, E. Sõrmus 2000. Ülevaade võõrkeeleeõppe meetoditest. Tallinn: TEA.

J. Willis 1996. A Framework for Task-Based Learning. London: Longman.